

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN
scenarij za film/predstavo
NEDA RUSJAN BRIC

2008 - 2009

© Neda Rusjan Bric

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorice je prepovedana.

1. PRIZOR

ZAČETEK

INT. EDINA SOBA. DAN

Na platnu se vrtil kratak odlomek iz filma Andreja Tarkovskega *Andrej Rubljov* (»letim, letim« ... in nato padec na tla); ko je konec, slika preklopi, zagledamo EDO(29), precej »razsuto« mlado žensko, v ne najboljšem psihičnem stanju, kako sedi v svoji sobi, opremljeni z najrazličnejšimi tehničnimi pripomočki, kamerami, računalniki in podobnimi »čudeži« tehnike in snema sama sebe. Sedi v tišini, v roki drži daljinca s katerim upravlja zoom in prazno gleda v kamero. Slika se približuje na njen apatičen obraz in se oddaljuje. Zazvoni telefon, Eda se oglasi.

EDA

(sitno)

Ja, živjo. ... Joj, dej, ne no spet!
Pa kje je že to, zdavnaj mimo! ...
Mami, prosim te, nehaj! Sem že vse
pozabila, sploh pa: kje naj ga
najdem zdaj? Najbrž gospod komaj
čaka, da mu pridem jaz težit ...
(zgroženo) Kaj si? Reci, da se
hecaš! ... Pa kako, kje? A kar
klicala si? ... Ne, prosim, mami, ne
mi tega delat! To nima nobene zveze
z mano, kaj naj zdaj jaz? Kaj naj
mu pa rečem? ... Saj veš, da ne
morem. Ne vem, če znam, no. To bo
katastrofa, mami, čist se bom
osmešla. ... Briga me, če ti misliš,
da lahko; ja, TI lahko, jaz pa ne!
... *(se umiri)* Joj, mami, pa kaj me
zmeraj tlačiš v eno stranje. ... Imam,

seveda imam, bom poiskala, mora bit
tukaj nekje. Knjige so pa ostale
pri tebi, poišči. ... A rabim vizo? ...
A že? Pa ti nisi normalna, saj še
cunj ne bom mogla spakirat do
takrat. ... Še enkrat premisli,
prosim, a mi je res tega treba ...
Mami! (*zveza je prekinjena*) Mami!
Šit! (*odloži telefon*) Sranje! Res
totalno sranje!

EDA vstane, gre iz kadra, nekaj brska in premetava, prinese
prenosni računalnik, vanj vstavi DVD in si ga zavrti. Slika
preklopi, vidimo Edin film, ki ga je posnela nekoč prej.

EXT. ULICA VIA CAPELLA. DAN

Nekaj trenutkov tabla z napisom VIA CAPELLA, nato se razširi
na pročelje, vidimo veliko obeležje, nekakšen oltar z angeli
in Marijo, nato pogled na ulico. Stara, s kamenčki tlakovana
ulica, ki se strmo spušča, hiše obnovljene, vendar lahko
vidimo, da so skoraj take kot pred sto leti, sem in tja kakšen
avtomobil, ki nam razbije iluzijo, da smo se preselili v drug
čas. Eda se počasi spušča po ulici in snema.

EDA

(*off*)

No, tukaj sta živila. Okoli 1900 so
se preselili nazaj iz Trsta, ki je
bil takrat evropska metropola, tam
je živelo več Slovencev kot v
Ljubljani. Vsi so hodili tja delat.
Oče Franc je bil sicer iz Renč -
tako kot moj dedek, mama pa iz

Furlanije. Ampak - ljubo doma, kdor
ga ima - so se očitno raje vrnili v
Gorico. Kmalu bom pri njihovi hiši.
Danes v njej ne živijo več Rusjani,
itak so šli skoraj vsi v Argentino.
Evo, jo že vidim!

Kamera se ustavi pri hiši na koncu ulice in se približa. Na
steni ugledamo spominsko ploščo z letalom in napisom v treh
jezikih. Obmiruje, da lahko preberemo napis. Eda stopi pred
kamero, stoji ob plošči in pomaha.

EDA

Heej! Njihova hiša!

S kamero zaobjame pročelje in celotno hišo, dvorišče, desno je
poslopje, kjer je stala delavnica - vse obnovljeno, ograja
pred dvoriščem. Pritečeta dva lajajoča psa. Eda se sunkovito
odmakne na drugo stran ulice.

EDA

(off)

Vidva sta pa huda! Saj je vseeno,
od tukaj se še boljše vidi. Tisto
desno je bila očetova sodarska
delavnica, kjer sta delala letala.
Skratka, to je to. Via Capella 8.
Ta ulica gre do cerkve na naši
strani, ki se ji reče Kapela. Samo
petinštiridesetega jo je presekala
meja in se ni več dalo prit po njej
do gor. Grem pogledat še tja, da
vidim, kam so hodili k maši, haha.

EXT./INT. ZUNANJOST IN NOTRANJOST KAPELE. DAN

Kamera nekaj trenutkov gleda na Goriški grad, nato se počasi zavrti v desno za 360°, dokler čisto od blizu ne ugledamo cerkve. Vstopimo skozi stara vrata: prazna, mračna cerkev, pogled plava po prostoru, grobnice na tleh, oltar, klopi, stranski oltarji ...

EDA

(off, šepetaje)

Tukaj so pokopani zadnji Burboni. V kleti, baje. To sicer res nima nobene zveze z Rusjani ... Kakorkoli, bom malo posnela.

Kamera ujame fresko nad oltarjem, se približa, kroži, počasi se barva spremeni v črno-belo, vidimo angele, ki klečijo pred velikim belim golobom, razširjena golobova krila, perspektiva nebes, oblaki, pogled počasi, od blizu drsi po velikanskih angelovih krilih, detajli peres ...

2. PRIZOR

EDVARD IN JOSIP - PRVI POSKUS

Zaslišijo se klici izza odra.

JOSIP (off) Eda! Eda! Edoardo!

Oder se razsvetli, vidimo mladega Edvarda, ki zaverovano gleda v fresko na platnu pred sabo, nato se sunkovito obrne in steče z odra. Z druge strani na oder pride Josip, pred seboj vali velik sod. (NAPIS: Gorica 1903) Opraviti si da s sodom, počasi ga razstavi na več delov, iz njegove notranjosti privleče na plano razno orodje. Na oder se s kolesom pripelje Edvard, sunkovito se ustavi pred Josipom. Prek prsi in ramen ima obešeno zmagovalno lento.

EDVARD (prešerno) Zmagal! Zmagal! Tisti iz Standreža mi je bil ves čas za petami, sem res že mislil, da mu tokrat ne uidem. Pa sem mu! Sem si rekel, a sem Rusjan al nisem, pa sem še bolj pognal. Ha, zdaj se lahko pod nosom obriše ... (Josip trmasto molči in se ukvarja s sodom) Hej, kaj je s tabo, kaj se tako kisaš?

JOSIP Kaj se kisam? Ves dan te že iščem, ti pa pohajaš okoli. Jaz naj pa vse sam ali kaj?

EDVARD Saj ti bom takoj pomagal.

JOSIP Takoj ja, zdaj bi morala že končat, ti si pa komaj prišel. Za stroj ne bo ostalo več časa, kmalu bo tema.

EDVARD (stopi s kolesa, mu hiti pomagat) To pa ne. Še ta konec meseca ga morava naredit.

JOSIP Na tak način gotovo ne. Še sodov ne bova dokončala.

EDVARD Bova, bova.

JOSIP Če boš tako hitel, bo pa puščal. Kot zadnjič. Tata naju bo spet kregal, boš videl.

EDVARD Pepi, kaj pa, če bi poskusila z balonom? Se bojim, da se ne bo nikoli dvignil tale najin letalni stroj.

JOSIP Bo se, bo. Bova že pogruntala, kako.

EDVARD Ampak balon ...

JOSIP Saj veš, kaj je rekel Anglež: *(poudarjeno citira)* Treba je vzpostaviti površino, ki bo, gnana od neke sile proti uporabi zraka, sposobna nositi težo. Vidiš, krila, krila lahko nesejo telo v zrak.

EDVARD Ja, ja, saj vem.

Začneta »graditi« letalo.

EDVARD Pepi, a veš, kako ti pravijo v šoli?

JOSIP Kako?

EDVARD Lastik, ti pravijo. Haha, ker zmeraj streljaš z elastiko tista mičkena letalca.

JOSIP Moja letalca vsaj letijo. Tebi pravijo pa rog, ker si trmast ko rog, da boš vedel.

- EDVARD** Kaj me briga. Če si kaj zapičim v glavo, to tudi naredim. Kaj je narobe s tem?
- JOSIP** Potem pa rajši pogruntaj, kam bova dala motor. Spredaj, da bo vlekel, ali zadaj, da bo potiskal?
- EDVARD** Prvo ga moraš imet, motor, da ga potem lahko kam daš.
- JOSIP** *(žalostno ogleduje letalo)* Imaš prav. Samo veš, koliko to stane?
- EDVARD** Ga bova pa sama naredila.
- JOSIP** A ja? In kje naj dobiva orodje? In kose za motor?
- EDVARD** Si bova že kaj izmislila. Če sem si sam sestavil kolo, bom pa še motor.
- JOSIP** *(cinično)* Prav gotovo. Tako kot si naredil tista krila za skakat s hriba.
- EDVARD** Saj sem jih. Kaj morem, če niso delala.
- JOSIP** Saj, tako bo delal tudi ta tvoj motor.
- EDVARD** Zdaj vem dosti več kot takrat.
- JOSIP** Rajši končajva ta krila, bova potem mislila na motor.

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN

Nedaleč od delavnice z velikim hrupom mimo pripelje vlak (vidimo ga na zadnjem platnu). Vse se strese, od letala odpade kos krila.

JOSIP *(se obupano drži za glavo)* Na, pa je šlo spet vse k hudiču. Nikoli ne bova tega končala.

EDVARD *(se takoj loti popravljanja)* Bova, enkrat že bova. A sva Rusjana al nisva? Daj, pomagaj, primi to.

3. PRIZOR

EDA - UVOD

INT. EDINA SOBA. DAN

Na platnu Edin obraz v velikem planu, roko ima na kameri, nekaj preklaplja po njej, nato se oddalji in sede pred kamero.

EDA

Tako. Živjo ... aaa, jaz sem ... filmska režiserka. Bolj natančno: wannabe, haha! Kakorkoli, rada bi posnela en film, v bistvu bi rada ... Šit no, dej se zberi. *(Eda stopi do kamere, jo izklopi, še enkrat zažene in sede nazaj. Za nekaj trenutkov zamiži, si gre z roko skozi lase in spet začne.)* Sem absolventka filmske režije, že skoraj sedem let sicer, in to naj bi bil moj diplomski film. Evo. Ne vem, če bo šlo, malo sem si zakomplicirala življenje ... *(si prižge cigareto)* Kakorkoli. Rada bi posnela nekaj o Edvardu Rusjanu. Pa o njegovem bratu. V Jugi smo se vsi učili o Edvardu, prvi letalec pa to, jaz pa sploh nisem vedela, da je letala konstruiral tudi njegov brat, Josip ali Pepi, kot so mu rekli. Mislim, on je bil sploh pobudnik vsega tega, vsaj tako se je izkazalo, ko sem začela brskati po teh rečeh. Aja, to sem začela že pred leti, pa sem potem vse skupaj pustila, normalno zame. No, ta

brat, Josip, je šel v Argentino in
baje tam na veliko izumljal. Tukaj
ga pa ni nihče več poznal. Pozabili
so ga, al kaj. Mene skratka to
zanima. Za en kratek filmček bo že.

*(obraz skrije v dlani, nekaj
trenutkov tišina, potem tiho reče)*

V resnici me zanima, če sem z njima
v sorodu. Če je vsaj kakšna kaplja
Edvardove krvi v meni. Kakšen mali
gen, tak, da imaš jajca za kej
nardit pa to. To bi bilo nekaj.

Potem bi bilo mogoče vse drugače.

(tišina) Ok, dosti je tega, skratka
zdaj moram v Argentino. Je mami
zrihtala. In če mami zrihta, ni
umika. In če mami hoče, bomo moral
nardit, a ne?

No, tako približno ... to je to
zaenkrat. Joj, ne vem, a je to
sploh kaj. *(si da roke čez oči, med
prsti ima cigareto, kamera obstane
na dimu, ki se vije iz nje)*

4. PRIZOR

PRVI POLET

Edvard in Josip napeto opazujeta dim, ki se vije iz cigarete, ki jo drži Josip. (NAPIS: Gorica, Male Rojce, november 1909)

JOSIP Desno ga nese.

EDVARD Ne, meni se zdi, da gre bolj na dol.

JOSIP V nobenem primeru ni v redu. Dim mora it popolnoma naravnost, če hočeš, da se stroj dvigne. Ni pravega zraka.

EDVARD To ni tako važno. Glavno, da ne piha. *(potreplja motor, ki kraljuje tik za propelerjem na začetku letala)* Za drugo bo že Anzani pomagal.

JOSIP Jaz ne bi riskiral. Komaj sva dobila motor, če padeva, bo konec.

EDVARD Nikoli ne bova vedela, če ne poskusiva. Jaz mislim, da moraš poskusit.

JOSIP Ne vem ...

EDVARD Jaz pa vem. Danes ali nič. Komaj sva privlekla letalni stroj do sem, a zdaj bova pa odnehala?

JOSIP Prav, pa grem, če si tako siten. Samo da ne boš potem kaj rekel, če se vse polomi.

Edvard pomaga Josipu v letalo, nato začne vžigati motor, ki po nekaj poskusih zabrni. Letalo se začne počasi premikati. Nenadoma motor zarohni, nekaj počí

in letalo se strahovito strese. Od ogrodja za motor odpade neki del in obvisi v zraku. Josip se hitro, živčno in prestrašeno spravi iz letala.

JOSIP Si videl? Sem ti rekel, da ni za hitet. Ti in tvoja ihta. Vse morava še enkrat premislit, še enkrat izračunat ...

EDVARD *(si mirno ogleduje polomljeni del)* Nič ni. Samo objemka je popustila. Takoj bom privil nazaj.

JOSIP Ti kar privij, za danes je konec. Jaz se ne usedem več noter.

EDVARD Prav, se bom pa jaz.

JOSIP Kaj boš?

EDVARD Če nočeš ti, se bom pa jaz.

JOSIP Niti slučajno. Kaj ne vidiš, da vse odpada?

EDVARD Nič ni, sem ti rekel. Sem že popravil. Grem jaz, pa naj bo, kar hoče.

JOSIP Ti si res zmešan. Če pa vidiš, da ni pravi zrak, in z mašino tudi ne vem, kaj je, da se tako trese. Če sva počakala do zdaj, lahko tudi še kakšen dan.

EDVARD *(se že spravlja v letalo)* Nič ne bom več čakal. Poženi motor in basta.

JOSIP *(začne zaganjati motor)* Tebi se ne da nič dopovedat. Res si trmast ko rog. Pa se ubij, če hočeš. *Letalo se začne premikati, vedno bolj brni, vedno bolj se trese, naenkrat poskoči in se za kak meter dvigne v zrak. Edvard vriska, tudi Josip veselo krili z rokami in ne more verjeti. Nenadoma pa letalo s truščem pade na tla in pokoplje Edvarda pod sabo. Josip ga v paniki hiti reševati.*

JOSIP Eda! Reci kaj! Si živ? O moj bog, Edvard.

EDVARD *(se ves nasmejan izviije izpod letala)* Hura! A si videl to? Letel sem! Pepi, letel! Zmagala sva! Juhuhu ...

JOSIP *(ga objame, čisto prestrašen)* Eda, samo da si živ. Jaz sem pa skoraj mrtev. Od strahu. Kaj takega ...

EDVARD Kaj zdaj javkaš? Letel sem, Pepi. A veš, kaj to pomeni? Prva sva. In od zdaj naprej bova vedno boljša. Bova že pokazala. Vsem bova pokazala.

JOSIP Ne vem, Eda. To je ... to je grozno. Skoraj bi se ubil. Meni bi se zmešalo.

EDVARD Kaj bi to. Zdaj vse vem. Spredaj je pretežko. Stabilizator morava dat na sredo, spredaj pa odrezat. Krmilne ploskve bova dala na rep in ti boš naredil nov zračni vijak, zdaj točno vem, kakšen mora bit ...

JOSIP *(ga strogo prekine)* Edvard! Do zdaj sploh nikoli nisem pomislil, kako je to nevarno. Kaj se midva sploh greva?

EDVARD *(ves v zanosu)* Pepi, aviatika sva. In to je nevarno. Pa kaj. Zato pa bova nekaj dosegla. Jaz nočem sedet doma in bit na varnem. Razumeš? Jaz hočem letet, letet hočem ...

JOSIP Prav, pa leti. Jaz ti bom pa pomagal. Zato, kot tukaj stojim, ti povem, jaz se v to trapolo ne usedem več. Nikdar več. Prisežem.

EDVARD Kakor hočeš, jaz bom pa letel, letel bom ... *(z razprtimi rokami se obrača okoli svoje osi in na ves glas kriči)*

5. PRIZOR

LETALIŠČE

INT. LETALIŠČE BRNIK. DAN.

Vidimo letalo, kako vzleti, nato se kamera obrne na mamo. MAMA - urejena, uglajena ženska srednjih let, s prefinjeno govorico in vedenjem - sedi za mizo v restavraciji, skozi velika okna se vidi letališče, letala, ki vzletajo in pristajajo. Pije kavo in jí rogljiček. Nasproti nje sedi Eda in od blizu snema njene dolge prste, ki odlomijo košček rogljička, nato ga nesejo k ustom. Eda jo ves čas spremlja s kamero.

MAMA

(tik preden da rogljiček v usta)

A lahko nehaš, prosim? Kam mi boš še zlezla? Pejd raje posnet Edvardovo letalo!

EDA

(off)

Edvardovo in Josipovo!

MAMA

Dej, ne komplicirat ves čas. Mi bo še žal, da sem te vzela s sabo.

EDA

(off)

Ni blo treba, dobro veš! Grem z veseljem kar zdej nazaj domov, če me pustiš.

MAMA

Nehaj, prosim! Res te ne razumem, vsak drug bi si obliznil vse prste

na roki, če bi imel tako
priložnost, kot jo imaš ti. Pa še
mignit ti ni bilo treba, vse sem ti
jaz zrihtala, vse bom plačala, pa
še za roko te bom tja peljala, če
bo treba ...

EDA

(off, ironično)

Še dobro, da mi to poveš, nisem
vedla do zdej.

MAMA

... pa še prosit te je treba. Punca,
pa kaj boš vse življenje sedela
doma na kavču in gledala filme, al
kaj? Pa se snemala s tistimi
svojimi kamerami? Kolikokrat sem te
prosila, da pridi posnet moj
koncert? No, kolikokrat? Ne, tudi
tega ne moreš. Pa veš, da bi
zrihtala, da bi blo na tv-ju. Kako
pa misliš, da boš kam prišla, če te
ne bo noben poznal, če nič ne daš
od sebe. Se je treba malo prislinit
k skledi, naj se še tako grdo
sliši.

EDA

(off)

Hvala, mi gre že zdej na bruhanje
od teh pomij.

MAMA

Ja seveda, gospa umetnica, video
artistka, smo pa ja vzvišeni nad
takimi banalnostmi. Bo že mami
nakazala denar, a ne? A to pa ni
banalno? Dej punca, zresni se, saj
ti ne bi padla krona z glave, če bi
kdaj kaj normalnega naredila. Ne pa
samo neka blazna umetnost. Sploh
pa, diplomiraj že enkrat, pol se
boš pa šla art.

EDA

(off)

Pa smo spet tam.

MAMA

Joj, ne bom se kregala s tabo. Res.
Delaj, kar hočeš! Jaz moram šparat
energijo za pot in za koncert.

Eda skozi okno snema letala, ki vzletajo.

MAMA

No, a greva posnet Edvardovo letalo
al kaj?

Rez na

Eda stoji pod repliko letala EDA-V, mama jo snema, Edi je
vidno nerodno, počuti se kot šolarka.

MAMA

(off)

Bolj levo stopi, no. Še malo,
drugače težko dobim obe noter. Pa
nasmehni se malo, ne se držat kot
limona.

EDA

Mami, prosim! A lahko zdej nehaš. A
lahko že enkrat sama posnamem, kar
mislím?

Eda stopi do kamere in jo vzame v roke.

MAMA

(sitno)

V redu, v redu, kakor hočeš. Joj,
otrok, kako si ti trmast.

Mama pograbi torbo in odvihra proti vhodu. Eda snema letalo,
kamera drsi po njem in obstane na napisu EDA-V. Napis se
prelije v črno-belo.

6. PRIZOR

EDVARD LETI

Na platnu se črno-beli napis EDA-V razširi, vidimo celo letalo. (NAPIS: marec 1910) Edvard in Josip stojita ob njem, privijata propeler, popravljata še zadnje malenkosti.

EDVARD Tako, zdaj je končana. Povem ti, česa takega še nisva naredila. Pa tudi nobeden drugi ne.

JOSIP Prava lepotica. *(ga potreplja po rami)* Na tole punco sva res lahko ponosna. Komaj čakam, da te vidim letet.

EDVARD Kaj pa, če ... A ne bi šel ti poskusit?

JOSIP Jaz? Nikoli.

EDVARD *(se mu smeje)* Daj no, s tole se res nima kaj zgodit. Ne bodi taka reva.

JOSIP Nič nisem reva. Sem rekel, da ne grem, in basta. Lahko ti popravim motor, naredim nov propeler, za drugo pa - ne me vprašat.

EDVARD Saj si naredil nov propeler, in to kakšen! Prejšnji, francoski, ni bil niti pol tako dober, kot je tvoj. Ne vem, zakaj ne bi enkrat šel in poskusil, kako dela tisto, kar narediš.

JOSIP Če sem rekel ne, je ne. Ne sili.

EDVARD Ker ne veš, kakšen užitek je to. Jaz te ne razumem. Tukaj imaš krila, pa jih nočeš uporabiti. Jaz bi dal pa vse, samo da se dvignem.

JOSIP Ti kar izvoli.

EDVARD Saj tudi bom. Nihče me ne more ustavit. Veš, kakšen občutek je to, ko motor zaropota in se vse zatrese. In potem, ko greš naprej in ne veš, ali bo ali ne. Srce se ti ustavi. Ampak je sladka bolečina. Ker samo čakaš tisti trenutek, ko se odlepi od tal. In ko se ... Tega ti ne znam opisat, ko ti veter zapiha v obraz in zagledaš zemljo, kako leži pod tabo, njive, travnik, reko, vse. To je, Pepi ... to je ... takrat se počutim, kot da sem bog, ne znam drugače povedat.

JOSIP Prav, ti bog, samo da veš, da bolj visoko, kot si, bolj nizko lahko padeš.

EDVARD *(se vzpenja v letalo)* Že prav, že prav. Jaz mislim vedno samo na to, kako bi se dvignil, ti pa zmeraj samo na to, kako boš padel.

JOSIP Jaz že gledam, da ne padem. Zato pa stojim rajši na zemlji.

EDVARD *(v smehu)* Kdo je zdaj trmast, a? Kakor hočeš.
(ljubeče potreplja letalo) Greva pa spet sama, ljubica. *(vžge motor)* Dobro se drži te svoje zemlje, bratec, midva greva med ptice.

Letalo se dvigne in lepo, enakomerno leti. Pepi hrepeneče in hkrati zaskrbljeno gleda za njim. Na platnu v ozadju se vidijo posnetki Ede, nato pa subjektivni pogled z Ede na pokrajino.

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN

© Neda Rusjan Bric

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorice je prepovedana.

7. PRIZOR

BUENOS AIRES

EXT. ULICE BUENOS AIRESA. DAN

Pokrajina se prelije v barve, zorni kot se spusti, zagledamo ulice Buenos Airesa. Eda snema skozi okno taksija, iz radia se sliši glasba. (Vidimo Avenida de Mayo, obelisk, nekaj značilnih in prepoznavnih lokacij.) MAMA in EDA sem pa tja veselo kaj pokomentirata. Peljejo se mimo Teatra Colón.

MAMA

(off)

A ni krasen? Fenomenalen! To je eden najbolj akustičnih teatrov na svetu. O moj bog, kdo bi si mislil, da bom kdaj tukaj. *(od ganjenosti ji gre na jok)* Veš, kdo je vse tukaj igral? Da me zdaj vidi moj profesor s konservatorija. Pa tiste podgane, ki so mi vse življenje govorile, kakšno perfektno tehniko da imam, samo božje iskre mi pa manjka. Božje iskre! Enim mogoče res pomaga bog, jaz sem morala pa vse sama. Ah, maskaro sem si razmazala.

INT. HOTELSKI APARTMA. DAN

Eda snema razkošen hotelski apartma, v offu slišimo mamo, ki špansko govori z receptorjem.

MAMA

(off)

Me puede decir, cómo se hace una llamada hacia afuera, por favor. ...

No, no, local, aquí, en Buenos Aires.... ¿Ah sí?, gracias, muy amable. Esperaré, claro. (Mi lahko poveste, kako naj pokličem ven? Ne, ne, lokalno, tukaj, v Buenos Aires. A res, zelo ste prijazni, hvala. Bom počakala, seveda.) (odloži)

EDA

(off)

Koga kličeš?

MAMA

Ja, tega sina od Josipa, a ne. Ne bom nič odlašala, bom imela kasneje preveč dela z intervjuji in podobnim. Najboljše, da greva kar jutri k njemu, če se le da.

EDA

(off)

Mama! A ne moreš vsaj tega pustit meni? Sej lahko tud kej sama nardim, a veš!

MAMA

Joj, ne že spet. Kaj boš zdaj sama, sem že iz Ljubljane z njim govorila in sem ga komaj prepričala, da naju bo sprejel. Ni hotel najprej niti slišat za noben intervju. Da kje smo bili do zdaj, je rekel. Čudak siten, zgleda, je treba bit

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN

previden, če hočeva kaj od njega.

Ga bom že zmeščala.

Zazvoni telefon, mama se oglasi.

MAMA

(sladko)

Ja? ... Gospod Eduardo? Kako ste? Ja,
pravkar sva prispeli. Seveda,
seveda ...

Eda se umakne v kopalnico, iz sobe se sliši mamino pretirano
prijazno govorjenje *(ne razumemo, kaj govori)*. Kamera je
odložena na polico, tako da vidimo Edo v ogledalu. Eda nasloni
glavo na ogledalo. Zasliši se mamin glasni, zvonki smeh, Eda
položi dlani na obraz in zajoka. Potem se zbere, odpre pipo in
si zmoči obraz. Mama vihravo vstopi skozi vrata *(obe vidimo v
ogledalu)*.

MAMA

Urejeno! Jutri ob 14 h sva
najavljeni, draga moja. Vidiš, vse
se da, če hočeš. *(zagleda njene
objokane oči)* Kaj pa je s tabo?

EDA

Nič ni z mano, mama. Nič, razumeš.
Dobesedno. In z mano tudi nikoli
nič ne bo.

MAMA

Kaj je spet?

EDA

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN

Kot da sem v vrtcu. To naj bi bil
moj film! Moj! Ti igraš klavir, se
spomniš? Pa kaj si me šla sploh
vleč sem, če ga boš očitno kar ti
posnela.

MAMA

(osuplo in užaljeno)

Ja, oprost! Oprost, da ti
poskušam pomagat. Kaj me briga,
konec koncev je to tvoje življenje.

EDA

Ja, moje!

MAMA

Oprost, če ne morem mirno gledat,
kako si ga uničuješ. Pa saj mi res
ni treba. Imam svojih skrbi
zadosti, ti pa poskrbi za svoje.
Jaz dvigujem roke. Izvoli, samo ne
hodi mi jokat, ko bo šlo spet vse
narobe.

Mama odvihra ven in pri tem ugasne luč v kopalnici. Iz sobe se
širi žarek rumene svetlobe.

8. PRIZOR

PROPADLI LETALSKI MITING

*Na platnu se iz teme pojavi velik, rumen plakat.
(PIŠE: »EDA 5 se imenuje letalni stroj bratov Rusjan, kateri bo dne 28. marca t. j. na Velikonočni ponedeljek 1910. prvič JAVNO VZLETAL od 3. do 6. ure popoldne, NA VELIKIH ROJCAH. Letalni stroj bo vodil najmlajši, a pogumni zrakoplovec EDVARD RUSJAN. VSTOPNINA: I. prostor K 2. II. Prostor K 1«) Na stranici letala sedita Edvard in Josip in nesrečno zreta predse. Dolga tišina.*

EDVARD Ma kaj hudiča mu je? Mislím in mislim, in bolj ko mislim, manj zastopim. (*Josip samo zavzdihne*) Kakšna sramota, joj, kakšna sramota.

JOSIP Ja.

EDVARD In si videl, koliko jih je prišlo. Deset, ma kaj, petnajst tisoč. So rekli, da tudi iz Trsta, celo iz Ljubljane in drugih krajev. Saj ne morem prit k sebi.

JOSIP Kaj hočeš, se zgodi. Čeprav res ne vem, zakaj. Zakaj se ni hotel dvignit? Motor dela, vreme je lepo, vse je v redu, pa ... nič. In še včeraj je letel, ko da je ptič. Te mašine, na nič se ne moreš zanest. Enkrat ja, drugič ne. Naj ga hudič vzame.

EDVARD Kaj mašina, midva morava pogruntat, kaj je bilo narobe. Samo ko bi se mi

sanjalo, kaj bi lahko bilo. Se mi zdi, da je bil vsegljih premočen veter.

JOSIP Ne more bit veter.

EDVARD Potem pa ne vem, kaj. Jutri ga razdreva. Vse razdreva in sestaviva, pa bova videla.

JOSIP Edvard, daj se že ustavi. Jaz ne vem ... to ne pelje nikamor.

EDVARD Kaj pa ti predlagaš? Kako naj potem ugotoviva, kaj je?

JOSIP Ne mislim tega. Vse skupaj ne pelje nikamor. Ne moreva več tako naprej.

EDVARD O čem zdaj ti govoriš?

JOSIP Govorim, da nimava več denarja, Eda! Vse sva pokurila za te letalne stroje, pa nič, razumeš. Nikoli ne bo nič. Od česa bova pa živela, se vprašaj.

EDVARD Od letalnih strojev! Treba je vztrajati. Saj ne misliš, da bo že kar na začetku šlo samo od sebe.

JOSIP Kakšnem začetku? Koliko let že to delava, Eda? Koliko denarja sva že vrgla v to luknjo brez dna?

EDVARD Kolikor je treba. Zdaj ne smeva odnehat. Glej, danes sva skoraj zaslužila za nov letalni stroj, od vstopnine bi komot kupila nov motor ...

JOSIP Ja, skoraj, Eda, skoraj! Od skoraj ne moreva živet. Samo sramoto sva si nakopala. Od povsod so prišli, plačali denar - in kaj? Pol dneva so čakali, da so potem videli eno krepo, ki malo poskoči, in konec. Pa je šel denar nazaj.

EDVARD Nisva midva kriva. Včeraj je pa letel.

JOSIP Saj to je, nikoli ne veš, nič ni sigurno, kaj potem lahko čakaš od takega dela? Edvard, jaz ti povem, resno morava premislit.

EDVARD Saj ti pravim, da mislim in premišljujem vse dni.

JOSIP Samo se bojim, da rineva z glavo skozi zid. Nehat bova morala.

EDVARD (zgroženo) Kaj? Nikoli! Pepi, kaj govoriš? Jaz nočem nehat, ne morem nehat, kaj ti pa je!

JOSIP (pavza) Eda, jaz se bom poročil.

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN

EDVARD Kaj se boš? Misliš resno? Bravo, Pepi, čestitam in Mariji tudi. To ga bomo žingali. *(ga veselo objame)*

JOSIP Veš, kaj to pomeni? Da bom moral skrbet za družino. In s čim, te vprašam?

EDVARD Ja ... razujem ...

JOSIP S čim? In tudi če bi kje našla denar, prav velikega dobička ne bo nikoli. Da ne govorim, kako je nevarno. Sploh zate, Eda. In tudi ti se boš enkrat poročil, veš.

EDVARD *(veselo)* Bom.

JOSIP Vidiš. Najt morava eno resno delo. Táko, da bova z njim lahko skrbela za najini družini, razumeš. S tem ne gre več.

EDVARD Ne, to pa ne. Zame je to resno delo. Nobenega drugega resnega dela nočem in niti ne znam nič drugega.

JOSIP Se boš že naučil.

EDVARD Pepi, to, da delam letalne stroje in da letim, je edina stvar, ki jo znam delat. In to delam dobro, razumeš. Mogoče sem se zato rodil na ta svet, da letim. In tudi če se nisem, jaz to hočem. Ne morem ostati na zemlji. Nočem.

JOSIP Eda, prosim te. A veš, da izzivaš s tem? Enkrat ti bo sreča obrnila hrbet, boš videl. Človek se ne more tako igrati z naravo, ne da bi enkrat moral plačati za to.

EDVARD Pa kaj potem. Jaz rad plačam, če je treba. Tebi pa ni treba.

JOSIP Tudi jaz plačujem, da veš! Ker se bojim zate. Nočem te pustiti samega, tako pa tudi ne morem več. Brez denarja, brez upanja, da bo kaj boljše, ves čas v strahu ...

EDVARD Pepi, pogledaj. Obljubim, da bo boljše. Nekaj se bo zgodilo, boš videl. Čutim, da se bo. Enkrat bodo letalni stroji nekaj najbolj normalnega in takrat bova midva zraven, razumeš. Ne bom gledal, kako bodo drugi leteli, jaz bom pa doma delal sode. Ne bom.

JOSIP Oh, Eda, kaj naj ti rečem ...

EDVARD Reci, da bova še poskusila. Pepi, šel bom okoli, tako dolgo bom gnjavil in iskal, da bom našel koga, ki nama bo pomagal. Ni hudič, da koga ne prepričam, konec koncev nisem več čisto neznan. Poznam ljudi, in drugi poznajo mene zaradi kolesarjenja, in tudi že daleč

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN

naokoli se ve, da delava svoje letalne stroje in da sem že letel. Obljubim, boš videl. Samo reci, da ja. Reci, Pepi ...

JOSIP *(obotavljivo)* Kaj jaz vem ...

EDVARD *(mu seže v roko, veselo)* Boš videl, da bova zmagala. A sva Rusjana al nisva?

JOSIP *(neodločno)* Sva, Eda, seveda sva ...

9. PRIZOR

ADO - PRVIČ

Soba v Adovi hiši, v ozadju omara z različimi argentinskimi spominki. Oguljen naslanjač, v njem sedi Ado, namrščen starec, in strmi v Edo, ki postavlja kamero na stativ. Dolga tišina.

ADO

Eda, praviš ...

EDA

Ja, mama se opravičuje, da ni mogla prit ...

ADO

Ne poznam tvoje mame. Je rekla, da se kličeš Eda. Eda Rusjan.

EDA

Ja.

ADO

Čudno. Res čudno. Ne bi nikdar govoril s tabo, če mi ne bi tega rekla. Zakaj jaz sem čakal, da bo kdo prišel. Moj papa je čakal leta in leta, da bo kdo prišel kaj vprašat, pero ni blo nobenega sem dol. So vsi pozabli na njega. Je bil samo Edvard y siempre Edvard.

EDA

Ja, on je pa res znan pri nas. Mislim, vseeno še premalo, mogoče.

ADO

Premalo praviš? Verdad, mogoče res premalo. Taljani ga niso hoteli za svojega, nikoli. Je bla mama Taljanka, Furlanka, je ostala hiša v Italiji, tudi polja, kjer so leteli, so v Italiji, pero no, je bil tata Slovinc, niso hoteli niti slišat za njega. Je bil prvi avstro-ogrski letalc, prvi tudi jugoslovanski, ma kaj je delal tista letala sam? Po drugi vojski so ga vzeli za svojga Jugoslovani. Seguro, on je bil muerto, pokopan v Beogradi, moj papa je bil pej v Argentini, ni hotel nobeden niti slišat za njega. Tisti, k so šli v Argentino, so bli vsi izdajalci za njih.

EDA

Taki časi so bli, najbrž ...

ADO

Časi, ja, časi. Ma po kaj je sploh šel v Argentino, a? Por pasatiempo seguro no! Kaj je hotel umret od lakote? V Zagrebi ni hotel več delat, zastran Merćepa, se niso več zastopli, ga ni mogu videt. Je zmirej pravu, da če ne bi blo njega bi bil Eda še zmiraj živ. Entonces je šel na Francosko, h eni firmi od

letal, tam so pej rekli, da zna bit avstro-ogrski špijon, ga niso hoteli imet. Pole je delal nazaj u Gorici pr svojem tatu, buče, como se dice ... sode, pero ni blo šoldou za zravnat dve družini z bučami. Kaj so teli, so mogli it. Pero bueno, so šli vsi tistibot. Je mela ratat vojska, šolda nobenega, jih je šlo miles y miles v Ameriko Latino.

EDA

Kaj pa je delal Pepi, ko je prišel sem? Tudi kaj v zvezi z letali?

ADO

Kakšna letala, nikoli več ni delal letal. In tudi vozu se ni nikoli z nobenim. Nunca. Ni hotel niti slišat več za letala. Pero zmišljeval se je pa še zmiraj, do konca. O ja, sem delal vse z njim, odkar sem imel deset let, sem bil zmirej z njim. Prvo smo delali ene take klavirje, pianole se je reklo, pole je naredu en tak transistór, da smo lahko poslušali partide, haha. Pole smo šli v Rioju, to je tam v pampi, prou pod Andami, so imeli eno zemljo, ma je blo vse suho. V hribih pa vode, kolkor češ, entonces se je papa zmislju, da so

nardili take lesene cevi, čez cel
tisti teritorio, za zalivat, bi se
reklo. E, in še danes je tam
najboljše olivno olje, samo zastran
tistega zalivanja. O, papa je znal,
še puhno reči se je zmislu, tantas
cosas. (tišina) Pero, Edvarda pej
ni mogu pozabit. Ni mogu. (tišina)

Kamera zdrsne čez stare fotografije Edvarda in Josipa, ki
ležijo razprostrte po mizi. Vidimo Adove roke, ki polagajo
fotografije na mizo, in Edine. Eda vsake toliko vzame kakšno
fotografijo, si jo ogleda in odloži nazaj. Skozi platno
proseva luč, tako da skozenj vidimo brata na odru, ki
razstavljata letalo. Kamera se s fotografij spet dvigne na
Adov obraz, ki zamišljeno zre skozi okno, tišina.

EDA

(tiho)

Po njem vam je dal tudi ime, a ne?

ADO

Jaz sem se rodil še v Gorici, poco
tiempo za tistim. So mi dali ime
Edvard Marino, pero mi rečejo Ado.
E si, es destino. Tudi svojemu sinu
sem dal ime Edvard, veš? Jaz ga
nisem poznal, Ede, pero ko da bi
ga. Papa je govoril siempre od
njega. Pej Eda gor in Eda dol.
(tišina) Si ni mogu odpustit. Vsi
so mu pravli, nisi ti kriv, pero ni
pomagalo. Celo življenje se je

martrov. Zakaj sem ga pustu,
porque, ma porque sem ga pustu? Eda
je bil trmast, je delal zmiraj samo
tisto, kar je sam hotu. K so pršli
z vlakom v Beograd, so ga nesli na
ramah ljudje s postaje. Ga je
pozdravu sam kralj Peter. Jih je
pršlo miles y miles pogledat, kako
bo letou. Sej veš, da ni mogu rečt,
da ne bo šou. Pero tudi tisti
Merćep! Ee, je stalo dosti šoldou,
en tak miting, bi šlo vse u maloru,
če ne bi letou. Dinero, siempre
dinero, sam šold, ko zmeraj. Pero
tudi avioni se niso klicali več
Rusjan. Ko so pršli enkrat v
Zagreb, so bli Merćep-Rusjan. E si.
Sem slišal tudi pravit, da so po
drugi vojski prodali slike od
Edvarda u muzej u Beogradi, za
velike šolde, pravijo. Ja, ja, vsi
so se okoristli, vsi so govorili
samo od Edvarda, kako je bil prvi,
in gor in dol, moj papa pa nič.
Noben ga ni vprašal, kako je blo v
resnici, noben ni reku: tudi on je
bil tisti, ki je risal in se
zmišljavaal avione. Vidiš, to me
boli. In tudi papana je bolelo,
tudi če ni nikoli hotel priznat. Je
imel Edvarda preveč rad, zanjga je
bil ... ben, mlajši brat pej, kaj čem
rečt. Samo to je blo, da si papa ni

upal letet. Je pravu, da lahko nardi najboljši avion na svetu, ma letet pa ne. Ga je blo grozno strah in tega ni mogel premagat.

EDA

Res, včasih nimamo poguma, pa ga zavidamo komu, ki ga ima.

ADO

Ja, in kaj je imel Edvard od te korajže? Smrt! In kaj ti pomaga vsa gloria, če si muerto, a?

EDA

Mogoče pa ni vse v tem, da ostaneš živ. Mogoče ... Včasih se mi zdi, da bi bilo boljše tvegat, pa naj pride karkoli, karkoli je boljše kot to, da životariš in veš, da si ne upaš. Ne upaš si ničesar spremenit. Samo ta prekleti strah ...

ADO

Strah pomeni življenje. In življenje je edino, kar je važno.

EDA

Ne verjamem. Je res bolje bit en dan lev kot sto dni ovca? Ne vem. Ampak naveličala sem se bit ovca, ne morem bit več ovca, sploh ker sem prepričana, da nas samo strah

loči od življenja. Saj ne vem, kaj je na drugi strani, ampak na tej mi ni več vseč.

ADO

Veš, ta prvi avion, ki so ga naredili po tistem, v Zagrebu, je bil Sokol. Sokol so mu dali ime. Halcón. In zdej mi je pršlo v glavo: ko sem bil majhen, mi je papa siempre pravil eno tako štorijo. Takrat je nisem razumel, se mi je zdela čudna. Zdej pa ... ko si to govorila ... ta sokol. Tako približno je šlo: mladič od sokola je padu ven iz gnezda, naglih na borjač, med kokoši, je pal. Je blo majhno, chiquito, ko eno pišče, in kokoši so ga vzele za svojega. Tako je rasel ta mali sokolič, se je navadu zobat zrnje in brglat po gnoji. Kmali so mu zrasle prekrasne peroti, samo ni vedel, kaj bi z njimi, je ratal lep, velik, lindo, pero ni nobeden znal videt, kako je lep. Tako je brglal po blati z drugimi kokošmi in petelini, je jedel gliste in mislu majhne misli. En lep dan pej dvigne glavo in zagleda nad sabo prekrasno žival - sokola. Z razširjenimi perotmi, lep in ponosen je letel nad borjačem, in od daleč se je vidlo, kako je

plemenit. Madre de dios, če bi bil jaz taki, je pomislil sokol z borjača, samo enkrat, da bi lahko tako razširu peroti in poletel, ko ta čudovita žival. Pej pridejo petelin in kokoši in se mu smejejo: »Na tla glej, če hočeš jest, z neba ti ne bo padlo zrno v kljun. Vsaki mora vedet, kje je njegovo mesto.« Vidiš, in tako je sklonu glavo, mladi sokol, v gnoju in med glistami je ratal star in umrl. In do konca je mislil, da je kokoš. (tišina) Pej je bil sokol. Sokol je bil ... (tišina) Vidiš, Edvard je pej zgleđa vedu ... Edvard ja ... Eduardo ...

10. PRIZOR

MERČEP, ZAGREB

(NAPIS: Zagreb, december 1910) Edvard in Josip vesela in dobro razpoložena razstavljata letalo. Na koncu prizora na odru ne ostane več nič.

EDVARD Ja, Edvard, ja! Vse so rekli, da ja, si lahko misliš? Lahko bi si izmislil, kar bi hotel, pa bi rekli ja.

JOSIP *(se hahlja)* Pa res, kdo bi si mislil.

EDVARD Jaz sem si mislil! A ti nisem zmeraj govoril, da mi bojo jedli iz roke.

JOSIP Samo da ti je tudi ne pojejo.

EDVARD Bejži no, v vseh časnikih sem, vsak govori danes na cesti samo o meni, ti povem.

JOSIP Ja, Eda, o tebi ...

EDVARD Sem hotel reč, o nas, našem letalnem stroju ...

JOSIP Ne, Eda, o tebi. Prav imaš, samo o tebi pišejo in govorijo.

EDVARD Saj veš, da brez tebe ...

JOSIP *(dobrovoljno)* Je že v redu. Saj si ti zaslužen za to. Zaradi mene ne bi nobeden videl letalnega stroja v zraku.

EDVARD Ja, ma brez tebe ga pa tudi ne bi.

- JOSIP** Že res mogoče, ampak ti si ta glavni. In je prav tako. Veš, kako si bil dober. Cel Zagreb te je gledal in se čudil. In kakšne figure si delal po zraku! Pa še s krili si jim pomahal, haha. Take predstave še niso videli.
- EDVARD** Ha, pa sem že mislil, da se sploh ne bom dvignil, ko je vse tako razmočeno. Potem pa ... kakšen užitek je to, ti ne znam povedat.
- JOSIP** Vem, vem, in ti privoščim.
- EDVARD** Boš videl, kako bo šele v Beogradu. To bojo gledali. Merćep misli, da bo vojska sigurno hotela, da se naredi ene par letalnih strojev za njihove potrebe. To bi bil uspeh! In denar!
- JOSIP** *(se namršči)* Merćep misli ...
- EDVARD** Daj no, kaj se zmeraj zmrduješ. A nama daje plačilo? Kaj ni zdaj stokrat boljše kot prej? Imava nov motor, vsega materiala zadosti, kaj nama manjka?
- JOSIP** Nič, vse imava. Samo letalni stroji se zdaj kličejo Merćep, a ne?
- EDVARD** Merćep-Rusjan. Pa kaj je to važno. Glavno, da letijo in da so zmeraj boljši.
- JOSIP** Prav, kakor hočeš. Ti že veš.

- EDVARD** Poslušaj Pepi, ne bo zmeraj tako. Zdaj gremo v Beograd, potem v Sofijo v Bolgariji, potem še naprej, če bo sreča. Tako si nabereš znanja in poznanstev. Pa tudi denarja. In ko bova imela zadosti, se vrneva v Gorico in začneva spet na svoje, prav?
- JOSIP** Misliš resno?
- EDVARD** Zmeraj mislim resno. Jaz hočem, da naju vidiijo v Gorici. Naši ljudje. Hočem prit nazaj kot mojster, da ne bojo mislili, da sem še vedno tak smrkavec kot takrat na tistem nesrečnem mitingu. Pa v Trst, v Ljubljano ... povsod bova šla. In spet bova sama delala letala, boš videl. Saj znava.
- JOSIP** Znava! Boljše kot kdorkoli drug.
- EDVARD** Tako je.
- JOSIP** *(obotavljivo)* Eda, te lahko nekaj vprašam? Kako si ti lahko tak ... mislim, od kod imaš zmeraj tako moč? Jaz se vedno trudim, ampak ko ne gre in ne gre, pa obupam ... ti pa ... kot da te nič ne more spraviti na tla. Ga ni hudiča ne boga, da bi te ustavil.
- EDVARD** *(smejé se)* Kaj jaz vem, tak sem se pač rodil. Saj zmeraj praviš, da sem trmast ko rog.
- JOSIP** Pa saj sva vendar brata. Kako sva lahko tako različna?

EDA - ZGODBA BRATOV RUSJAN

EDVARD Jaz ne vem, Pepi. Vem pa, da brez tebe, ki trdo stojiš na zemlji, jaz nikoli ne bi letal po zraku. Zapomni si to. Nikoli.

JOSIP *(pokaže na že razstavljeno letalo)* Jaz pa vem, da če tega ne dava takoj na vlak, boš ti bolj težko letal po srbskem nebu.

EDVARD Pa res. Dajva, naloživa, midva pa na prvi vlak za Gorico. Komaj čakam, da jih spet vse vidim.

JOSIP *(zavzdihne)* Ne veš, kako šele jaz težko čakam.

EDVARD *(medtem ko odnašata letalske dele z odra)* Kaj ne bi težko čakal, »tata«! Če malo pohiti, bo že prijokal na svet, ko se vrneva, kaj? Kako mu bo pa ime?

JOSIP Nehaj. Lahko da bo pa punčka.

EDVARD Ne verjamem. Še en Rusjan bo, ga že vidim.

JOSIP Ja, ja ... kar delaj se norca ...

INT. HOTELSKI APARTMA. DAN

Mama sedi pred velikim ogledalom, v večerni toaleti, popravlja si make-up. Kamera je na stativu, usmerjena v ogledalo, tako da v njem vidimo tudi Edo, ki sedi na naslonjaču za mamo.

MAMA

Pohiti, boš še zamudila! Niti oblekla se nisi.

EDA

Se tudi ne bom, ne grem nikamor.

MAMA

(zgroženo)

Otrok, pa kaj je spet s tabo?

EDA

Ne kliči me otrok! Nehaj me klicat otrok!

MAMA

Oprosti. Eda. Eda, a se lahko oblečeš, da greva.

EDA

Sem že rekla, ne grem nikamor.

MAMA

Pa kaj mi hočeš res uničit največji večer v življenju? A ti sploh veš,

kaj to pomeni - prit sem in igrat tukaj?

EDA

Kolikor jaz vem, si imela že ogromno »največjih« večerov, pa tudi če je ta spet največji, kaj imam jaz s tem. Pejd, uživaj, kaj rabiš mene zraven, saj znaš vse sama, ti pa res ne rabiš nikogar zraven sebe. Je premalo prostora.

MAMA

Prosim te, Eda, ne zdaj, samo ne zdaj. Pa ravno ta trenutek si zbereš za me žalit.

EDA

Kdaj pa? Povej! Kdaj, mami? Nikoli ni pravi trenutek, da bi ti lahko slišala, česar nočeš. In kar bi ti moral kdo že zdavnaj povedat.

MAMA

Pa o čem zdaj govoriš?

EDA

Nič, mami, samo to, da ti nimaš *nikoli* časa za druge. Škoda energije. Ti se moraš šparat, zase, za koncerte, za intervjuje,

sprejeme, blablably. Mož pa tamala
naj bosta pa doma.

MAMA

Eda!

EDA

Nič, Eda. Tko je to, tko je blo
zmeraj. Še dolgo je zdržal, oči.
Sam to mi je blo zmeraj žal, da me
ni vzel s sabo. Da mora bit otrok
pri mami. Pri mami ja, pa kakšni,
taki, ki jo vidiš samo po
televiziji. Pa v časopisu.

MAMA

(skoraj v joku)

Kaj ti govoriš, moj bog, kaj
govoriš?!

EDA

Kar mislim, to govorim! Kar že
dolgo mislim, pa si nikoli ne upam
povedat.

MAMA

Vse najboljše sem hotela ... vedno
samo najboljše zate ...

EDA

Ja? In kaj je to? Nardit iz otroka
pridno lutkico, da se z njo hvališ:
genialna je, tako majhna pa že tako

igra. Ja, ni ratal, mami, nisem genialna, kje pa, na bruhanje mi gre ta tvoj klavir. Bomo poskusli pa z risanjem, a ne? Sam da bo naše dete umetniško. Ampak groza, otrok hoče ta plebejski film študirat. To je tudi edina stvar, ki sem jo v življenju izsilila od tebe. Da si me pustila študirat, kar sem jaz hotla. Ampak itak nič ne pomaga. Sem že prevelik kripl za karkoli. Psihološkega kripla si vzgojila, mami, čestitam!

MAMA

(si obriše solzne oči)

Mogoče. Mogoče res. Mogoče sem res najslabša mati na svetu, samo to ti pa povem, da se pri tridesetih izgovarjaš na mamo, pa kako te je zajebala, pa očija odgnala in kako strašno nesrečno otroštvo da si imela, da še pri tridesetih ne znaš drugega povedat kot to ... To je en sam izgovor, Eda, izgovor, da ti ni treba odrast, da se lahko še naprej paseš pri mamici, da ti mami vse zrihta, kupi stanovanje, ga plačuje, daje žepnino, da lahko ti ležiš cele dneve, lenariš in sanjariš o nekih nebulozah.

EDA

Saj nisem sama kriva ...

MAMA

A da nisi? A ti sploh veš, kaj je resnično življenje? Ne veš, ti ni treba! Raje buljiš v ekran, si kupuješ kamere, kompjuterje, fotoaparate, vse te svoje igračke. S čim? S čim, mi povej? Z mojim umazanim denarjem! Samo da meni ni padel z neba tako kot tebi! S temi rokami sem ga prislužila. Prigarala!

EDA

Saj vem ...

MAMA

A ti veš, kje sem se jaz rodila? A veš, kaj vse sem dala skoz, da se ti lahko zdaj afnaš? Od petega leta sem vedela samo za klavir. Ure in ure samo klavir. Nobenih žurov, nobenega kina! Note! Noč in dan, samo note in tipke. Pa profesorji, ki se derejo, tekmovanja, koncerti v zakotnih luknjah, pa prosit, pa s štipendijami živet, pa še in še, ni še dobro, še malo daj, drugi so boljši, ni časa počivat! A misliš, da sem kdaj dobila kaj zastonj? In ko mi je končno ratal, je bilo še hujše. Vsi so hoteli molst, vsi so

zahtevali, vsem se je zdelo, da sem jim kaj dolžna. V časopisu je pisalo: odlična, genialna, za vogalom so pa govorili: netaalentirana, povprečna. Ena sama bitka, za koga, za kaj? Tvoj oče je bil prva lepa stvar, ki se mi je zgodila v življenju. Prva! Dokler nisva imela še tebe. Ker sva te hotela, čeprav sem imela šele enaindvajset let in čeprav so vsi rekli, da je konec s kariero. Če bi ti vedela, kako so tulili name: moja profesorica, vsi, moja mama, ki je do takrat še brigalo ni, kaj počnem, kaj šele da bi mi pomagala. Pa sem vse zmogla. In veš zakaj? Zate! Ti in tvoj oči sta mi dajala moč, da sem bila še boljša, vse sem prehitela, vse sem zradirala. Tako visoko sem prilezla, da mi nihče ni mogel do živega. *(pavza)* Še moj mož ne. In zdaj niti moj otrok. In povem ti, da je prekleto težko stat sam na vrhu. Pa misliš, da imam izbiro? Nimam je, tako sem bila vzgojena, taka sem postala in zdaj sem, kar sem. *(si obriše oči, se pogleda v ogledalo in vstane)* Mogoče sem zate pošast, ampak to sem jaz in tega ne morem več spremenit. *(stopi do telefona, dvigne slušalko)* Taxi, por favor.

Odloži slušalko, pobere torbico s postelje, mirno in brez besed gre mimo Ede in skozi vrata. Eda osuplo gleda za njo. Čez čas se hitro dvigne, pobere svojo torbo, skoči do kamere in jo izklopi.

12. PRIZOR

EDVARDOV PADEC

Prazen oder, prazna platna.

EDVARD Edvard, Edvard, Edvard! Pa kaj hočeš od mene?

JOSIP Eda, prosim, rad bi, da prideš k pameti.

EDVARD Jaz sem že pri pameti, zato pa grem.

JOSIP To je zate pametno? V tem vetru, v tem mrazu? Zakaj si pa včeraj vedel, da ni dobro it, kaj?

EDVARD Saj zato! Že včeraj so prišli. Poglej, koliko jih je, že drugi dan stojijo tukaj. V tem vetru, v tem mrazu, Pepi!

JOSIP Eda, ne delaj se norca! Oni nič ne riskirajo, ti pa vse!

EDVARD Tudi če ne grem, riskiram. Vse, Pepi! Vse, kar sva do zdaj naredila. A misliš, da nas bodo še klicali v Beograd, če se zdaj ustrašim? Da bo še kdo dal denar? Enemu, ki se hvali, da leti, samo ga nobeden nikoli ne vidi letet.

- JOSIP** Ja, Eda, samo če se ti kaj zgodi, bo tudi šlo vse k hudiču. Če polomiš letalni stroj, bo Merćep ... Ma kaj, še magari, da bi bil samo letalni stroj!
- EDVARD** Pepi, saj ne bo prvič, če bom padel. Se bom že izmazal, samo letet pa moram! Moram, naj stane, kar hoče.
- JOSIP** *(se razjezi)* Eda, jaz te ne razumem. A si zgubil pamet ali pa ti je vse to tako stopilo v glavo? A ne vidiš nič skozi vso to glorijsko? Vse te hvali, vse govori o tebi. Seveda, saj ne moreš bit več na zemlji, ko so te že povzdignili v nebesa. Ti res misliš, da si bog, Eda, ali kaj? Da se te nič ne more dotaknit?
- EDVARD** Pepi!
- JOSIP** Da se ti nič ne more več zgodit? Pa si slep! Jaz ne vem več, kako naj ti dopovem, da si trmast. Ti misliš samo nase, tako je. Kolikokrat si že padel, a? In kolikokrat te je bog rešil? A res misliš, da lahko izzivaš do neskončnosti? Enkrat se bo ta sreča obrnila, in se bojim, da kar kmalu. Bog ne mara takih važičev, kot si ti. Ja, Eda, važen si postal! Sploh te ne prepoznam. Samo slavo vidiš, sebe in nobenega drugega. Nobenega! Mene pa sploh ne.
- EDVARD** *(vedro, prej presenečeno kot jezno)* Pa kaj ti je, Pepi? Kaj je zdaj to, kaj govoriš? Kakšen bog? Od kdaj se pa midva zanašava na boga? Vse sva naredila

z lastnimi rokami. In z glavo. Noben bog nama ni pomagal. Daj no, a sva Rusjana al ne?

JOSIP Ja, Eda, kar delaj se norca, ti se delaš norca iz vsega. Z neba se najbrž vse bolj jasno vidi, a ne? Kaj te brigamo mi, majhni človečki na tej ubogi zemljici.

EDVARD Zdaj pa nehaj! Pa se ja ne bova kregala. In če te že tako prekleto zanima, kako je zgoraj, izvoli, sedi v letalni stroj in pojdi! Daj! Kdo ti brani? (*Josip molči*) Ne greš? No, potem pa ne meni solit pameti. Tole ti povem, Pepi, da ne boš mislil, da sem tako otročji in da me nič ne briga. Jaz dobro vem, da mora vsak nosit tisto, kar si naloži. In tudi jaz nosim. Mogoče še preveč, zato pa grem zdaj letet. Ker vem, kaj je moja dolžnost. Na tisoče jih stoji tam in me čaka. Obljubil sem jim, Pepi! Merčepu sem obljudil. Sebi sem obljudil. Zato grem! Ne zaradi slave in denarja, kot misliš ti. Zato, da lahko živim sam s sabo. Zato! (*Josip nemočno molči, tišina*) Grem! (*odhaja, zadnji hip se obrne in pride nazaj do Josipa, sleče usnjeno jakno in mu jo da v roke*) Na, drži mi to kamižolo, in ne glej tako hudo, bratec. Saj veš, da se bom pazil. Obljudim. Samo da se dvignem, takoj grem nad vodo, poletim par metrov in se vrnem, prav? In če padem, padem v vodo, brez skrbi. Zato pa nočem kamižole, je pretežka in me potegne v vodo. (*odhaja in se smeje*) Potem greva pa na tiste dobre palačinke iz mesa, ki so nama jih dali že včeraj, prav?

Josip brez besed obstoji z jakno v roki. Na prednjem platnu se pokaže nebo z oblaki, za njim stoji Josip in ga gleda (glasba narašča). Ko iztegne roko, da bi

se ga dotaknil, se platno s silnim truščem sesuje na tla, da se dvigne prah, nato tema in dolga, smrtna tišina, nato se na zadnjem platnu počasi pojavi projekcija filma.

13. PRIZOR

KONCERT

INT. ZAODRJE. VEČER.

Eda stoji ob strani odra in mimo zavese snema publiko v dvorani. Kamero ima na stativu. Na oder stopi mama, se pokloni, bučen aplavz, nato v pričakovanju vse utihne. Mama sede za klavir, položi roke na klaviaturo in obmiruje. Tišina traja predolgo, mama položi roke v naročje in se skuša zbrati. Še enkrat položi roke na klavir, nato jih umakne, vstane in dostojanstveno odide z odra. V dvorani mučna tišina in napetost. Za odrom mama obstoji v bližini Ede, a je ne vidi. Videti je povsem nemočna. Eda plane k njej in jo objame. Dolgo stojita tesno objeti, nato si mama obriše solzne oči, se zravnava, nasmehne Edi in odkoraka na oder. Nekaj trenutkov tišine, nato se zaslišijo uvodni toni (Rahmaninov: Preludij op. 3, st. 2), Eda stopi do kamere in jo usmeri nazaj na občinstvo, ki pomirjeno začenja uživati v glasbi. Kamera se dvigne proti stropu gledališča in še naprej, prelije se v črno-belo, posnetek Edvardovega letala, ki se čez čas prelije v barve, nato pa samo še neskončna modrina neba.

KONEC